

ББК Ш12=411.4*212.71

УДК 81'367.633

МІКРОГРУПИ ДАЛЕКОЇ ПЕРИФЕРІЇ ПРИЙМЕННИКІВ СОЦІАТИВНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті обґрунтовано розташування мікрогруп соціативності – внутрішньої локалізації, соціативності – способу дії та соціативності – причини в зоні далекої периферії соціативних прийменників української мови; визначено центральні й периферійні прийменникові одиниці в межах кожної мікрогрупи; виявлено особливості їхнього функціонування.

Ключові слова: прийменники соціативності, польова структура, синкретичні значення, центральні й периферійні одиниці, еквіприйменники.

Українські прийменники, що вказують на соціативні відношення адвербіалізованих субстантивів, виокремлюють Г. Балабан, О. Бугаков, І. Вихованець, А. Загнітко, А. Колодяжний [Балабан 2007: 208-209; Бугаков 2006: 132; Вихованець 1980: 174-176; Загнітко 2007: 124; Колодяжний 1960: 122]. Проте на сьогодні немає ґрунтовних, системних досліджень таких прийменників: не надано чіткого тлумачення соціативності як мовного явища; не визначено повний склад прийменникових одиниць, які позначають це явище в українській мові; не виявлено їхні семантичні й функційні особливості. Найбільш повний аналіз проводить Г. Балабан: кваліфікує соціативні прийменники як підгрупу логічних, диференціює шість мікрогруп соціативності, окреслює шляхи їх поповнення, розмежовує власне-прийменники та їхні функційні еквіваленти [Балабан 2007: 134-158], але її праця, присвячена новотворам, охоплює лише частину соціативних одиниць.

Соціативність як мовне явище виражає сумісну дію кількох об'єктів або суб'єктів. Соціативні прийменники та еквіприйменники¹ мають характерні, обов'язкові ознаки, як-от: позначення спільної дії, множинність учасників, активність і відносна рівноправність поєднаних суб'єктів або об'єктів. Із погляду системності мови та з урахуванням принципів польової структури [Бондарко 2005] в межах підгрупи соціативних прийменників виявляємо центр (мікрогрупа власне-соціативності), периферію (мікрогрупи соціативності –

---

¹ Назву „еквіприйменник” ми вводимо на позначення прийменникових функційних еквівалентів: перша частина *екві-* (від лат. *aequus* – *рівний*) відповідає поняттям „рівнозначність”, „рівноцінність”.

неподільного зв'язку; паралельного зв'язку; протиставного та зіставного зв'язку; соціативності – керівництва, заступництва, контролювання) й далеку периферію (мікрогрупи внутрішньої локалізації; соціативності – способу дії; соціативності – причини), а в кожній мікрогрупі диференціюємо центральні та периферійні одиниці.

Мета нашої статті – обґрунтувати розташування мікрогруп соціативності – внутрішньої локалізації, соціативності – способу дії та соціативності – причини в зоні далекої периферії соціативних прийменників української мови. Аналіз виявлення соціативності прийменниковими одиницями названих мікрогруп передбачає виконання таких **завдань**: 1) виокремлення прийменників, що вказують на внутрішню локалізацію, соціативність як спосіб дії, соціативну причину; 2) виявлення центральних і периферійних прийменникових одиниць у межах кожної мікрогрупи; 3) розкриття статусу, семантичних і функційних особливостей найбільш виразних прийменників досліджуваних мікрогруп; 4) на основі характеристики власне- та еквіпрійменників довести належність трьох мікрогруп до далекої периферії підгрупи соціативності.

Ядром підгрупи виступає прийменниково-відмінкова форма *з + О. в.* Центр визначається максимальною концентрацією специфічних ознак, які характеризують соціативність, периферія означає розрідженість цих ознак (напр., сумісна дія виражається в протиставленні, рівноправність учасників дії стає відносною, послаблюється активність одного з суб'єктів або об'єктів тощо). На далекій периферії поля соціативне значення виражене зовсім слабо, аж до розмитості. У цій зоні знаходяться різнотипні одиниці, які, хоча й співвідносяться за функціями з семантикою сумісності, однак не становлять нормалізованих засобів вираження і характеризуються синкретичним виявленням соціативності.

Специфіку **мікрогрупи внутрішньої локалізації** вбачаємо в тому, що спільна дія як одна з головних ознак соціативності виражена не предикатом, а іменником на означення групи осіб або предметів, із яким поєднується прийменник внутрішньої локалізації, тобто сумісність полягає в належності усіх учасників дії до однієї спільноти; семантика прийменникових одиниць співвідносна з просторовою семантикою прийменника *серед*.

До цієї мікрогрупи зараховуємо власне- та еквіпрійменники, що вказують на осіб, предмети тощо, в оточенні яких відбувається спільна дія: *в океані + Р. в., в оточенні + Р. в., з-поміж (з-межи, з-між, з-проміж, споміж) + Р. в., з-понад + Р. в., з-посеред + Р. в., між (меж, меже, межи) + Р. в, О. в., поміж (помежи, проміж + Р. в., О. в., серед (осередь, середі) + Р. в., у (в) групі + Р. в., у (в) гурті + Р. в., у (в) колі + Р. в., у (в) комплексі + Р. в., у (в) лавах + Р. в., у (в) морі + Р. в., у (в) поєднанні + Р. в., у (в) родині + Р. в., у світі + Р. в., у (в) середовищі + Р. в., у (в) сім'ї + Р. в., у (в) сукупності + Р. в., у (в) таборі + Р. в., у (в) товаристві + Р. в.* Для них є характерним поєднання з родовим відмінком, окрім

прийменників *між, поміж*, які сполучаються з іменниками в орудному. Напр.: *Це у вас він [Горбачов] вважався таким собі вродженим ліберальним добрягою в оточенні кровожерних ортодоксів* (Ю. Андрухович); *З-посеред поетів по цей бік Збруча вибилися в післявоєнні часи Роман Купчинський, Олесь Бабій, Юра Шкрумеляк, Микола Матіїв-Мельник...* (В. Радзикевич); *Між нами, поденицями, працював і наймит Гливин – Яким* (А. Тесленко); *Поміж усіх цінностей українське населення незаперечний пріоритет віддає здоров'ю...* (Е. Лібанова); *Інтерес до Крутянської події завжди існував у середовищі української еміграції* (О. Бойко).

Найбільш загально синкретичну соціативно-просторову семантику виражають центральні власне- та еквіпрійменники в оточенні, з-поміж (з-межи, з-між, з-проміж, споміж), з-понад, з-посеред, між (меж, меже, межи), поміж (помежи, проміж), серед (осередь, середи), у (в) колі, у (в) середовищі, у (в) товаристві.

Домінувальним прийменником виступає *серед* (осередь, середи) – для всієї мікрогрупи взагалі й для її центру зокрема. У соціативному значенні внутрішньої локалізації він поширений у всіх стилях української мови: *Обережно, не загубись серед натовпу!* (Із розмови); *...якщо тільки не траплялась серед гурту яка щира молодиця – вдарити руками в поли: та чи не тю на вас, баби, чого се ви розкаркались, як гайворони на сніг...* (О. Забужко); *Серед перших осіб центральної державної влади незалежної України Президент В. Ющенко єдиний діяч, який твердо і послідовно... веде політику порозуміння між політичними таборами...* (Ю. Бадзьо); *Подібне піднесення національно-визвольного руху відбувалось і серед молдавського народу* (О. Бойко); *У рамках існуючої моделі ринку електричної енергії не вдалося повною мірою забезпечити дієву конкуренцію серед виробників і постачальників електроенергії...* (Про рішення Ради національної безпеки і оборони України).

І. Вихованець констатує, що *серед* у поєднанні з іменниками, які називають групи однорідних осіб або предметів, указує на місце особи чи предмета в цій групі й за семантикою наближається до прийменниково-відмінкових форм *в + М. в. і всередині + Р. в.* [Вихованець 1980: 119]. За Словником українських прийменників, цей первинний прийменник уживається на позначення об'єктних, локальних і темпоральних відношень [Словник 2007: 295]; згідно з поданим прикладом (*Так, наче серед них був живий покійник (І. Багрянний)*), диференційоване об'єктне значення вважаємо соціативним внутрішньої локалізації, оскільки прийменник акцентує на локальності особи в групі осіб.

Соціативні відношення внутрішньої локалізації можуть позначати також багатозначні первинні прийменники *з-поміж* (з-межи, з-між, з-проміж, споміж), *з-понад*, *з-посеред*, *між* (меж, меже, межи), *поміж* (помежи, проміж): *Поступово еквіваленти слів починають розглядати й з-поміж службових частин мови...* (Н. Куц); *У даному розділі вміщено*

публіцистичні виступи та науково-популярні праці В. Б. Антоновича, які репрезентують основні засади громадської діяльності вченого – ...вияснення поняття українства та його особливостей як явища **з-посеред** слов'янських етносів (В. Ульяновський); ...зневірено ідуть двадцяттеро в'язнів і **між** ними Максим Шайтан (В. Собко); Він не стільки боявся богів..., скільки лихого розголошу **поміж** торговим людом (Ю. Мушкетик). Наголошуємо на синонімічності цих одиниць із прийменником *серед* у соціативному значенні.

Спірним є питання щодо прийменникового статусу семантично близьких одиниць у *(в) колі*, у *(в) середовищі*. Н. Куц кваліфікує обидві сполуки як локативні прийменникові еквіваленти, що вказують на розташування об'єкта серед інших об'єктів [Куц 2009: 127], у Словнику українських прийменників у *(в) колі* віднесено до еквівалентів, уживаних зі значенням способу дії та локативності [Словник 2007: 327]. Власне-прийменниками соціативності вважає у *(в) колі*, у *(в) середовищі* Г. Балабан, наголошуючи на регулярності їхнього вживання в усіх функційних стилях української мови без узгодженого означення [Балабан 2007: 157-158]. Ми вважаємо, що ці сполуки вже набули ознак власне-прийменників (за Г. Балабан). Вони поєднуються як з іменниками-назвами істот, осіб, груп осіб, так і з абстрактними назвами. Певне обмеження в сполучуваності фіксуємо тільки за прийменником у *(в) колі*: він не вживається з назвами предметів, явищ і т. ін.: **У колі його зацікавлень**: Т. Шевченко, М. Вовчок, З. Доленга-Ходаковський тощо (А. Болаболъченко).

Із конкретними й абстрактними іменниками поєднується сполука *в оточенні*, хоча Словник української мови не виправдано обмежує коло іменників, із якими вона відтворюється, тільки назвами істот [Словник 1970-1980: V, 808-809]. Г. Балабан зауважує, що ця сполука вказує на все довкілля, у т. ч. на сукупність предметів, явищ тощо, і зараховує її до еквіприйменників соціативності [Балабан 2007: 157]. Також прийменниковим еквівалентом вважають цю одиницю автори Словника українських прийменників і Н. Куц, але диференціюють за нею локативне значення [Словник 2007: 37; Куц 2009: 127]. На нашу думку, сполука *в оточенні*, дійсно, ще не остаточно препозиціоналізована, тому кваліфікуємо її як еквіприйменник.

До периферії мікрогрупи внутрішньої локалізації зараховуємо сполуки, первинний повнозначний компонент яких ще досить виразний і які „тісніше пов'язані з фразеологізованими, ніж із прийменниковими одиницями” [Балабан 2007: 159]: **в океані**, у *(в) групі*, у *(в) гурті*, у *(в) комплексі*, у *(в) лавах*, у *(в) морі*, у *(в) поєднанні*, у *(в) родині*, у *світі*, у *(в) сім'ї*, у *(в) сукупності*, у *(в) таборі*. У ролі соціативних прийменників вони відтворюються зрідка, контекстуально можуть розриватися узгодженим означенням (у **безмежному океані**, у **цілому комплексі**, у **тісному поєднанні**, у **новій сім'ї** тощо), обмежені книжною сферою вживання, тому вважаємо їх еквіприйменниками.

Сполуки у (в) комплексі, у (в) поєднанні, у (в) сукупності вказують на середовище як на неподільну єдність. Фіксує ці одиниці тільки Г. Балабан – як зрідка вживані функційні еквіваленти прийменників внутрішньої локалізації [Балабан 2007: 158]. Відтворюються вони переважно в публіцистичних та наукових текстах: *Президенти України та Росії Л. Кучма і В. Путін у ході нещодавньої зустрічі в Ялті з'ясували спільні позиції у комплексі політичних, економічних і соціальних проблем* (інформаційний щоденник „Наука сьогодні”); *Сільський район визнається депресивним, якщо протягом останніх трьох років одночасно у сукупності всіх сільських районів...* („Порядок здійснення моніторингу показників розвитку регіонів, районів, міст... для визнання територій депресивними”).

Еквіпрійменники у (в) групі, у (в) гурті, у (в) лавах, у (в) таборі, згідно з семантикою генетичних іменників, позначають локалізацію в сукупності осіб, об'єднаних певними стосунками (напр., спільною метою), організацією тощо. Проте сполука у (в) групі зрідка може вказувати на сукупність предметів, об'єднаних на основі спільності ознак, властивостей: *У групі рахунків 150 „Кошти до запитання в інших банках” рахунок 1505 А „Кошти в розрахунках платіжними картками в інших банках” виключити* („Постанова Про затвердження Змін до окремих нормативно-правових актів Національного банку України”).

На групу людей, предметів, явищ, об'єднаних тісними генетичними (у небіологічному значенні спільності походження, розвитку) зв'язками вказують еквіпрійменники у (в) родині, у світі, у (в) сім'ї. У публіцистичному стилі сучасної української мови, переважно в рекламних текстах, широко використовуються еквіпрійменники у (в) родині, у (в) сім'ї в заголовках за моделлю *Поповнення в родині (чого)* або *У сім'ї (чого)* – *поповнення*, напр.: *У сім'ї мотоциклів – поповнення* (журнал „Контракти”). За допомогою таких сполук досягається уявлення слухача або читача про предмет розповіді як про щось рідне, із родинними зв'язками, а значить – близьке чи необхідне йому, слухачеві або читачеві.

Мікрогрупа соціативності – способу дії характеризується синкретичністю відповідних значень – соціативного й способу дії. До сполук цієї мікрогрупи зараховуємо з *відома*, з *дозволу*, з *супроводом*, з *участю* (за *участю*, за *участі*, при *участі*), за *допомогою* (з *допомогою*, при *допомозі*), за *згодою*, за *підказкою* (*підказками*), за *підтримки* (за *підтримкою*, при *підтримці*), за *погодженням з*, за *посередництвом* (через *посередництво*), за *протекцією*, за *сприяння* (*сприянням*). Усі ці одиниці вважаємо еквіпрійменниками, оскільки їхні компоненти ще не набули стійкості, характеризуються варіативністю форм і синкретичністю значень, часто втрачають релятивне значення, функціонуючи з означальним компонентом у своєму складі (з *нашого відома*, з *вашого дозволу*, з *батьківським супроводом*, з *безпосередньою участю*, з *активною допомогою*, за *Вікторовою підказкою*

тощо), переважно вживаються в науковому, публіцистичному, офіційно-діловому стилях сучасної української мови: *І. ж. б. [індивідуальне житлове будівництво] провадиться тільки з дозволу відповідних органів* („Короткий юридичний словник”); *...перемогла на президентських виборах 1994 р. під прапором зближення з Росією і за підтримки імперської КПУ* (Ю. Бадзьо); *За посередництвом хозарів ішли в Україну різні орієнтальні впливи...* (І. Крип’якевич); *...за сприяння Фонду було досліджено законодавчі основи проведення заміщу вальної терапії в Україні...* (журнал „Політика і Культура”).

У центрі мікрогрупи розташовані сполуки з чіткою семантикою співучасті (у вигляді допомоги, підтримки) у дії суб’єкта, названого в постпозиції: *з супроводом* + Р. в., *з участю* (*за участю, за участі, при участі*) + Р. в., *за допомогою* (*з допомогою, при допомозі*) + Р. в., *за підказкою* (*підказками*) + Р. в., *за підтримки* (*за підтримкою, при підтримці*) + Р. в., *за сприяння* (*сприянням*) + Р. в.

Домінуючим еквіпрійменником вважаємо *за допомогою* (*з допомогою, при допомозі*). Незважаючи на високу частотність уживання цієї сполуки в позиції прийменника в різних стилях сучасної української мови [Словник 2007: 112], її еквіпрійменниковий статус не викликає сумнівів у мовознавців, можливо, через нестійку структуру й нерідке поширення узгодженим означенням. І. Вихованець зазначає, що в сполучі *за допомогою* потенційно закладено семантику відношень, і зараховує її до прийменників у стадії формування [Вихованець 1980: 271]. Словник українських прийменників розрізняє відтінки значень еквіпрійменників *з допомогою* і *за допомогою*: перший позначає відношення способу дії + об’єктні та інструментальні + способу дії; другий – об’єктні та інструментальні [Словник 2007: 82-83, 112]. Н. Куц стверджує, що ці сполуки – виразники об’єктного значення, вони вказують на інструмент виконання дії, тому належать до інструментальної підгрупи [Куц 2009: 166]. Наголошуємо на специфіці значення соціативності еквіпрійменника *за допомогою* (*з допомогою, при допомозі*): він указує на соціативні відношення за умови поєднання з назвами істот, груп осіб або установ, організацій тощо; при сполученні з назвами предметів, явищ, процесів та ін. виражає об’єктні відношення, пор.: соц. – *Але Київ зміг подолати хозарів не самими своїми силами, а за допомогою варягів-норманів* (І. Крип’якевич); об. – *За допомогою квадратриси вдалося здійснити й неklasичну квадратуру круга* (А. Конфорович).

Еквіпрійменники *за сприяння* (*сприянням*), *за підтримки* (*за підтримкою, при підтримці*) мають семантичний відтінок додаткової допомоги. Автори Словника українських прийменників і Н. Куц вважають *за сприяння* еквівалентом прийменника із семантикою способу дії, а *за сприянням* – способу дій + причини [Словник 2007: 113, 116; Куц 2009: 362]. Г. Балабан, зараховуючи ці синонімічні сполуки до мікрогрупи соціативності як

способу дії, кваліфікує *за сприяння (сприянням)* як власне-прийменник [Балабан 2007: 146-147]. Проте, дослідниця фіксує регулярне вживання цієї сполуки тільки в наукових та публіцистичних текстах і не бере до уваги можливість уведення узгодженого компонента, напр.: *Поему „В огні” схвалив Павло Тичина, і за його сприянням вона була 1925 р. опублікована в журналі „Червоний шлях”...* (О. Микитенко).

Периферійні сполуки мікрогрупи соціативності – способу дії менш виразно передають відношення допомоги в спільній дії, ця допомога має ментальний характер. За семантичними відтінками вони знаходяться ще ближче до причинових прийменників, із якими їх різнити значення певного залучення до дії. Із родовим відмінком уживаються еквіпрійменники *з відома, з дозволу, за згодою, за посередництвом (через посередництво), за протекцією, із орудним – за погодженням з.*

Із цих еквіпрійменників найвищий ступінь залучення до дії виявляє *за посередництвом (через посередництво)*. Новий тлумачний словник української мови (в 3 томах) фіксує обидві форми (*через посередництво* – із позначкою „рідше”) як сталі словосполучення зі значенням „за допомогою кого-, чого-небудь” [Новий 2006: II, 822]. До слів, уживаних у значенні прийменника способу дії, зараховує *за посередництвом* Словник українських прийменників [Словник 2007: 114], також до еквіпрійменників способу дії відносить цю сполуку Н. Куш [Куш 2009: 362]. На нашу думку, форма *через посередництво* має ненормативний характер, уживається спорадично в розмовному стилі сучасної української мови.

Окрему мікрогрупу – **соціативності як причини** – становлять еквіпрійменники, що передають особливий тип відношень сумісності – вони вказують на соціативну причину дії. Така дія відбувається на основі волі, ініціативи, наказу суб’єкта, названого словом у постпозиції, – саме в цьому виявляється роль другого діяча. Сполуки на позначення таких відношень поєднуються з родовим відмінком (окрім *за компанію з*, який вимагає орудного): *велінням + Р. в., волею + Р. в., з волі + Р. в., з примусу + Р. в., з примхи + Р. в., за бажанням (з бажання, на бажання) + Р. в., за велінням (з веління, по велінню) + Р. в., за дорученням (з доручення) + Р. в., за закликком + Р. в., за ініціативою (з ініціативи, за ініціативи) + Р. в., за клопотанням + Р. в., за командою (за командами, по команді) + Р. в., за компанію з + О. в., за наказом (за наказами, з наказу) + Р. в., за поданням (з подання) + Р. в., за подачею (з подачі) + Р. в., за покликком + Р. в., за постановою + Р. в., за почином (з почину) + Р. в., за приписом (з припису) + Р. в., за пропозицією (за пропозиціями, на пропозицію) + Р. в., за розпорядженням (з розпорядження) + Р. в., за уповноваженням (з уповноваження) + Р. в., на вимогу (за вимогою) + Р. в., на запрошення + Р. в., на прохання + Р. в.*

Усі одиниці зараховуємо до еквіпрійменників, зважаючи на нестабільність компонентів і варіативність форм, збереження лексичної виразності первинних повнозначних слів,

нерегулярне вживання в прийменниковій функції, можливість уведення до складу узгодженого означення (за *власним бажанням*, за *чіткими командами*, за *твоєю подачею* тощо).

Еквіпрійменники досліджуваної мікрогрупи чітко поділяються на два типи: такі, що позначають соціативний імператив, і ті, що вказують на „м’яке” спонукання до дії – бажання, клопотання, ініціативу. Сполуки першого типу кваліфікуємо як центральні: *велінням*, *з примусу*, *за велінням* (з *веління*, по *велінню*), *за дорученням* (з *доручення*), *за командою* (за *командами*, по *команді*), *за наказом* (за *наказами*, з *наказу*), *за постановою*, *за приписом* (з *припису*), *за розпорядженням* (з *розпорядження*), *на вимогу* (за *вимогою*).

Стрижневим є еквіпрійменник *за наказом* (за *наказами*, з *наказу*). У наукових розвідках подано переважно одну форму – *за наказом*. Так, у Словникові українських прийменників, працях Г. Балабан і Н. Куц вона витлумачена як причиновий еквіпрійменник [Словник 2007: 113; Балабан 2007: 112; Куц 2009: 151]. Наголошуємо на значенні **співучасті** в дії через наказ суб’єкта, названого в постпозиції – це значення виявляє соціативні відношення, і фіксуємо зрідка вживану форму *за наказами* й ненормативну (заст.) *з наказу*: *...за наказами Ніни Борисівни він [комірник Рижов] виконував езекуції над нами, дітьми* (Ю. Мушкетик); *–Елегії, за які його [Овідія] заслано і які з наказу Августа вилучено з бібліотек, написано десять років тому* (Ю. Мушкетик).

Функційно тотожні еквіпрійменники *велінням*, *за велінням* (з *веління*, по *велінню*), які, відповідно до лексичного значення первинного повнозначного компонента, передають семантику наказу, вимоги, розпорядження. Сполуки *велінням*, *за велінням* мовознавці переважно трактують як прийменникові еквіваленти на позначення відношень причини [Словник 2007: 50, 111; Балабан 2007: 113]. Одиниці з *веління*, по *велінню* зараховуємо до ненормативних виразників соціативно-причинових відношень: з *веління* – як розмовний еквіпрійменник, по *велінню* – як форму, утворену калькуванням із російської мови.

Сполуки, які вказують на спонукання до дії у формі бажання, виявлення ініціативи, надання певних пропозицій або повноважень, зараховуємо до периферії мікрогрупи соціативності – причини: *волею*, *з волі*, *з примхи*, *за бажанням* (з *бажання*, на *бажання*), *за закликком*, *за ініціативою* (з *ініціативи*, за *ініціативи*), *за клопотанням*, *за компанію* з, *за поданням* (з *подання*), *за подачею* (з *подачі*), *за покликком*, *за почином* (з *почину*), *за пропозицією* (за *пропозиціями*, на *пропозицію*), *за уповноваженням* (з *уповноваження*), *на запрошення*, *на прохання*.

Близькими до позначення імперативу є еквіпрійменники *волею*, *з волі*, оскільки „вимога, наказ” виступає семантичним відтінком лексичного значення генетичного іменника *воля* („бажання, хотіння (за значенням 2)” [Новий 2006: I, 373]). Українські мовознавці

сполуку *волею* традиційно зараховують до еквіприменників причини [Словник 2007: 59; Балабан 2007: 113; Куш 2009: 151]. Одиницю з *волі* фіксує тільки Г. Балабан – як еквівалент применника імперативної причини, зазначаючи, що він функційно перетинається з більш уживаною формою *волею* [Балабан 2007: 113]. Дійсно, обидві сполуки – *волею*, з *волі* – абсолютно тотожні за функцією, хоча формально виражені по-різному.

Зрідка вживану у функції применника сполуку *за клопотанням* фіксує в офіційно-ділових текстах Д. Горбачук. На його думку, це виразник причинових відношень із відтінком додаткової допомоги [Горбачук 1997: 116]. Наголошуємо на соціативно-причиновому значенні сполуки *за клопотанням* і відтворюємо синонімічний ряд еквіприменників однієї мікрогрупи: *за клопотанням* – *за поданням* – *за бажанням* – *на прохання*.

Таким чином, далеку периферію соціативної підгрупи логічних применників представляють мікрогрупи внутрішньої локалізації (22 од.), соціативності – способу дії (12 од.), соціативності – причини (26 од.). Соціативна семантика применникових одиниць мікрогрупи внутрішньої локалізації синкретична до просторової. Центральними виступають 10 од.: 8 власне-применників і 2 еквіприменники; периферійний статус мають 12 еквіприменників. Одиниці мікрогрупи соціативності як способу дії – найменш чисельної за складом – виявляють синкретичність значень способу дії й соціативного. До центру й периферії мікрогрупи зараховано по 6 еквіприменників. У складі мікрогрупи соціативності – причини також кваліфіковано тільки еквіприменники; ненормативне творення соціативно-причинових применникових одиниць, зокрема, за допомогою компонента з у препозиції, зумовило велику кількість варіантів. Центр представляють 10, а периферію – 16 еквіприменників.

Розташування мікрогруп внутрішньої локалізації, соціативності – способу дії, соціативності – причини в зоні далекої периферії підгрупи соціативності зумовлене, насамперед, синкретичністю позначуваних відношень і підтверджується значною кількістю варіантів, у т. ч. ненормативних, а також значною часткою еквіприменників – 52 проти 8 власне-применників, що складає 86,6 % від загальної кількості применникових одиниць досліджуваних мікрогруп.

Уважаємо перспективним подальший якісний і кількісний аналіз кожної з виокремлених нами мікрогруп – з метою чіткої систематизації і структуризації применників соціативності української мови.

Література

Балабан 2007: Балабан Г. С. Динамічні процеси в применниковій системі сучасної української літературної мови : дис... канд. філол. наук : 10.02.01 / Балабан Галина

Степанівна ; НАН України ; Інститут української мови. – К., 2007. – 283 с. + 63 с. (дод.) – Дві кн. одиниці. – Бібліогр. : с. 218-283.

Бондарко 2005: Бондарко А. В. Полевые структуры в системе функциональной грамматики / А. В. Бондарко // Проблемы функциональной грамматики. Полевые структуры / Ахапкина Я. Э., Бондарко А. В., Воейкова М. Д. и др. ; РАН ; Институт лингвистических исследований / А. В. Бондарко (отв. ред.), С. А. Шубик (отв. ред.). – СПб : Наука, 2005. – С. 12-28.

Бугаков 2006: Бугаков О. В. Функціонування прийменників в українському тексті: морфологічний та семантико-синтаксичний аспекти : дис... канд. філол. наук : 10.02.01 / Бугаков Олег Віталійович ; НАН України ; Український мовно-інформаційний фонд. – К., 2006. – 233 с. – Бібліогр. : с. 164-186.

Вихованець 1980: Вихованець І. Р. Прийменникова система української мови / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1980. – 285 с.

Горбачук 1997: Горбачук Д. В. Структурно-семантичні типи стійких сполучень слів в офіційно-ділових текстах : дис... канд. філол. наук : 10.02.01 / Д. В. Горбачук ; НАН України ; Інститут української мови. – К., 1997. – 163 с.

Загнітко 2007: Загнітко А. П. Прийменники у структурі тексту: первинні і вторинні вияви / А. П. Загнітко // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць / Редкол.: А. П. Загнітко (наук. ред.) та ін. ; Донец. держ. ун-т. – Донецьк : ДонНУ, 2007. – Вип. 15. – 2007. – С. 120-131.

Колодяжний 1960: Колодяжний А. С. Прийменник : [матеріали до лекцій з курсу сучасної української літературної мови] / А. С. Колодяжний – Харків : Вид-во Харківського ун-ту, 1960. – 165 с.

Куц 2009: Куц Н. В. Прийменникова еквівалентність в українській граматиці: структура, семантика, функції : дис... канд. філол. наук : 10.02.01 / Куц Наталія Валеріївна ; Донецький національний ун-т. – Донецьк, 2009. – 414 с. – Бібліогр. : с. 371-414.

Новий 2006: Новий тлумачний словник української мови: У 3 т.: 200000 слів / Василь Васильович Яременко (уклад.), Оксана Миколаївна Сліпушко (уклад.) – 2-ге вид., випр. – К. : Аконіт, 2006. – . –

Т. 1 : А-К. – К. : Аконіт, 2006 – 926 с.

Т. 2 : К-П. – К. : Аконіт, 2006 – 926 с.

Т. 3 : П-Я. – К. : Аконіт, 2006 – 862 с.

Словник 2007: Словник українських прийменників. Сучасна українська мова : [1705 прийменників] / А. П. Загнітко, І. Г. Данилюк, Г. В. Ситар та ін. – Донецьк : БАО, 2007. – 415 с.

Словник 1970-1980: Словник української мови : в 11 т. / Редкол. : І. К. Білодід (голова) та інші ; Акад. наук Укр. РСР ; Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. – К. : Наук. думка, 1970–1980 – Т. 5. – 1974. – 840 с.

Левакина Татьяна

Микрогруппы далекой периферии предлогов социативности украинского языка

В статье обосновано расположение микрогрупп социативности – внутренней локализации, социативности – образа действия и социативности – причины в зоне далекой периферии социативных предлогов украинского языка; определены центральные и периферийные предложные единицы в пределах каждой микрогруппы; выявлены особенности их функционирования.

Ключевые слова: предлоги социативности, полевая структура, синкретические значения, центральные и периферийные единицы, эквипредлоги.

Levakina Tatyana

Micro groups of Distant Periphery of prepositions of Sociative of Ukrainian language

The article grounds arrangement of Sociative micro groups – Internal Location, Sociative-Modus Operandi and Sociative-Reason in the area of Distant Periphery of Sociative prepositions of Ukrainian language; defines central and peripheral preposition units within the limits of each micro group; discovers the features of their functioning.

Key words: prepositions of Sociative, field structure, syncretic meanings, central and peripheral units, equiprepositions.